

EVOLUȚIA ȘI DEZVOLTAREA GENULUI PEISAJULUI ÎN ARTELE PLASTICE DIN MOLDOVA

Autor : Angela Munteanu, doctorand, lector superior
Conducător științific : dr. hab. Tudor Stavilă, AȘM Moldova

UTM, FUA, Catedra Arhitectura

RÉSUMÉ: *Le paysage est un des genres préférés par les peintres de la république, ce qui s'explique par le fait que la contrée moldave est riche en reliefs, en cotaux pittoresques, en collines boisées, en routes sinueuses à travers les vignes et les vergers florissants, où on entrevoit des villes et des villages, représentés en couleur blanche, près des lacs et des rivières, avec des hommes beaux et laborieux, ce que représente une source infinie pour ceux qui aiment le paysage. Le genre du paysage est abordé par les artistes comme A. Vasiliev, A. Climașevschi, A. Foinițki, M. Petric, I. Vieru, E. Romanescu, A. Sârbu, T. Bătrânu, A. Rurac, S. Zamșa, V. Cojocar, E. Ajder, Șt. Beiu, V. Pușcașu, G. Munteanu, T. Zbârnea, qui est reflété dans l'a peinture et les arts graphiques.*

Cuvinte-cheie: *peisaj, gen de artă, spațiu, evoluția peisajului, pictură, epocă, cercetare.*

Peisajul din Republica Moldova este un gen al artelor plastice, care s-a format pe parcursul secolelor al XIX-XX-lea. Tema de față este primul studiu aprofundat al formării și dezvoltării genului peisajului în pictură, grafică, arte decorative în artele plastice din Moldova. Studiul presupune evoluției genului peisajului, introducerea în circuitul științific a artiștilor plastici din Moldova, studiul surselor bibliografice, clasificarea și descrierea artistică a peisajelor din patrimoniul cultural al Republicii Moldova, identificarea tangetelor de influență a peisajului din icoana medievală, peisajul din perioada modernă și peisajul contemporan din Republica Moldova.

Atestarea genului peisajului, a fost, fără îndoială, secolul al XIX-lea, cu următoarele tipuri de peisaje: forestiere, cu râuri, montan, peisaje rurale, urbane, cu arhitectură, industrial, marine. Către sfârșitul secolului al XIX-lea începutul secolului al XX-lea pictura peisageră este inclusă în sistemul conceptual estetic și filosofic din universul artei noi

Icoana medievală din secolele XVI-XIX atestată pe teritoriul Republicii Moldova constituie o evoluție specifică a acestui gen de artă, care s-a manifestat prin existența concomitentă a două tipuri de icoane: mănăstirească și populară, pictura murală, catapeteasma și miniatura [1,p.6]. Anume în baza acestor piese iconografice reflectate de cercetatori în monografii, relicvii a muzeelor și bisericilor, mănăstirilor se poate de observat apariția foarte firavă a elementelor de peisaj ce serveau decor de fondal, evedentiindu-se prin accente de nori stele, edificii arhitectonice cu sunt imaginile de ziduri și biserici, coline, elemente vegetale. Orice artă este un sistem de expresie, o limbă specială a cărei elementele se raportează la sens, ca și cuvintele unei fraze la gândire.

Artele plastice basarabene va cuprinde toate genurile picturii, iar genul peisajului valorificat de platicieni indiferent de tendinșe stilistice și influența școlilor, el se apleacă asupra temelor modeste ale satului, orașelor și privelității din teritoriu. Motivele pictate sunt de obicei „marginile de sat” cu câteva case umile și stinghere, fără prea multă vegetație în preajmă, urgisite în bătaia soarelui și a ploilor, înecate vara în praf, toamna în glod și străjuite iarna de nămeți.

Sursele principale referitor la dezvoltarea peisajului autohton pot fi divizate, în conformitate cu apariția lor și perioadele respective, ce corespund cu evoluția artei plastice profesionale din ținut. Astfel, *perioada basarabeană* se constituie din două perioade – 1903 (odată cu apariția Societății Amatorilor de Artă din Basarabia) și pînă la 1918, când această gubernie se află în componența Imperiul Țarist, cea de-a doua perioadă avînd limitele temporale între 1919 și 1944, cînd teritoriul respectiv face parte din Regatul Român. Următoarea perioadă, 1945–1991, are drept suport în evoluția artelor impunerea „realismului socialist” ca metodă ideologică în tratarea motivelor și a unei noi tematici consacrate „construirii socialismului dezvoltat”, care a durat circa patru decenii. [1,p.23]

Epoca de după 1991 propune, în acest sens un material mai divers, cu încercări de abordare concretă, în ce privește istoriei artelor plastice, schimbările fiind cauzate de lichidarea interdicțiilor asupra cercetării artei

medievale și acelei moderne, modificând și criteriile despre evaluarea artei, care, până nu demult, era divizată între „realiști” și „formaliști”.

În Basarabia, majoritatea influențelor stilistice de acest tip au cunoscut o interpretare originală, reflectată în creațiile lui L.Arionescu-Baillayre (neoimpresionism), Au.Baillayre, P.Șilingovschi prezintă interese pentru constructivism, impresionism și postimpresionism, considerat promotor al modernismului, ca și „Stilul 1900”(simbolism) în operele lui E.Maleșevschi sau expresionismul în operele lui Ș.Kogan, T.Kiriacoff, V.Doncev etc, V.Blinov, A.Climasevschi, V.Ocușco, iar P.Piscariov- ce aduce aportul sau prin un șir impunător de peisaje ce oglindesc plaiul basarabean. Plasticienii ce au valorificat mai multe genuri de pictură, dar având în palmaresul său și un număr de picturi din genul peisajului, fiind tentați de frumusețea meleagului basarabean. Tendințele stilistice în artele plastice din Rusia, România și Ucraina sint preluate din Europa Occidentală, ce constituie un important factor în studierea proceselor ce au determinat dezvoltarea artelor plastice din Basarabia. Acela expoziții a peredvijnicilor ruși și ucraineni, chiar dacă puține la număr, ce au avut loc la Chișinău în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea au contribuit, influențat la formarea unui mediu artistic și desigur amprenta o pune și în tratarea genului peisajului din Basarabia.

Dezvoltarea artelor în Basarabia este favorizată de activitatea Școlii de Desen, condusă de V.Ocușco la începutul secolului al XX-lea, fiind și un centru important artistic. Mulți absolvenți ai școlii : A.Baillayer, L.Arionescu-Baillayer, E.Maleșevschi, N.Arboare, Ș.Kogan, G.Fiurer, P.Șilingovski și-au continuat studiile în diferite orașe Moscova, Peterburg, Munchen, Paris. Ce prin lucrările de mai apoi vor valorifica genul peisajului prin pictură și grafică cu afinități ale artei moderne. Prin activitatea de creație a plasticienilor care au practicat și au valorificat genul peisajului sa-u manifestat un șir de reprezentanți ce expun peisaje în pictură și grafică V. Ocușco, A. Climașevschi, P.Piscariov, V. Blinov, P. Șilingovschi, M.Berezovschi care ulterior va fi continuată de o nouă generație de plasticieni A. Plămădeală, F. Fiurer, Ș.Kogan etc..

Studiul lucrărilor pictorilor din domeniul genului peisajului din anii '60, ne permite să aflăm în ce mod traterea „realistă” din anii 40'-50, capătă noi modalități de reflectare artistică a imaginii lumii inconjurătoare. Monumentalitatea și decorativismul procedee artistice cu influențe din folclorul popular utilizată pe scară largă de către pictori al elementelor din covorul moldovenesc, al elementelor sculptate în piatră și lemn pe porțile gospodarului de la țară, ornamente incizate pe fațada caselor din satele moldovenești, toate fiind transmise prin mesajele plastice ale artiștilor plastici : D.Sevastianov, V.Ivanov, M.Grecu, M.Gamburd, E.Gamburd V. Rusu-Ciobanu, M. Petric, I. Vieru, A.David, A.Climașevschi, A.Zevin, C.Cobizeva, I.Vieru, etc .[3, p.11]

Grafica la fel se îmbogățește cu mai multe tehnici de gravare : acvafortul, linogravura, ksilogravura, care vor contribui la dezvoltarea genului peisajului. Din reprezentanții de vază care au activat în acea perioadă în domeniul graficii sunt : I.Bogdesco, B.Nesvedov, E.Childescu, V.Cojocar, I.Vieru, Gh.Vrabie, E.Merega, S.Tuhari, A.Colîbneac ș.a., cei care au pus bazele perioadei contemporane în domeniul graficii, ei practicau deseori mai multe genuri ale graficii, în mod deosebit grafica de carte, caligrafiei, grafica de șevalet.

În artă, devenind tot mai frecvente abaterile tematice și de tratare, impuse în perioada postbelică. Prima răsturnare a situației se datorează creațiilor plasticianului M. Grecu, care a realizat o pictură decorativă, extinsă mai apoi în toate pînzele sale fiind modele excelente ale „formalismului” criticat. Tendințele sunt urmate de V. Rusu-Ciobanu în „Plantarea pomilor” (1961), „Tinerețea” și „Setea” (1967), care împreună cu decorativismul coloritului utilizează simbolul și metafora. Procese similare pot fi identificate în operele unui alt maestru moldovean- I. Vieru. În „Griji de primăvară” (1960), „Amîndoi” (1968), decorativismul este completat de monumentalismul tratării. Aceleași particularități denotă și tablourile „Amiază” (1960) de A. Baranovici , „Masa Mare” de G.Sainciuc (1960), „Asfaltul” (1960) de R. Ocușco, „Amiază” (1964), de A. David , peisajele rustice tradiționale ale lui M. Petric, „Drum în Codru” (1950), decorative și sonore ale E. Romanescu („Ținut natal”, „Arături de toamnă”, 1968, 1969), S. Cuciuc („Sărbătoare în sat”, 1965),[4,p.148].

Arta decorativă este legată foarte strâns de tradițiile artei populare, iar valorificarea acestor izvoare putem urmări procesul evolutiv al tapiseriei naționale, reeșind din revitalizarea tradițiilor covorului moldovenesc și tradițiile artizanatului popular. Tendințele noi în pictură în anii '70-'80, se caracterizează printr-o complexitate aparte, generată de situația istorică, începutul perestroicii (restructurărilor). Maieștrii progresiști, care nu și- au subordonat niciodată creația, luptau pentru dreptul de a crea, dar nu în limitele criteriilor doctrinei politice a realismului socialist, ci în condițiile căutărilor artistice și de autoexprimare. Lucrările cu caracter novator al plasticienilor M.Grecu, V.Rusu-Ciobanu, I.Vieru, A.Zevin, E.Bontea au fost expuse în Moldova după ce au devenit cunoscuți în orașele Rusiei, în republicile baltice, republicile din caucaz, unde s-au expus în grup ; lucrările oglindesc evoluția gândirii plastice a artistului, a imaginației

libere. Un alt continuator și promotor al artei novatorii adoptată de pictorii : M.Grecu, A.Zevin, V.Rusu-Ciobanu, în arta moldovenească ai secolului XX-lea, este pictorița Ludmila Țonceva [5, p.3].

Pe lângă celelalte genuri ale picturii pe care le-a practicat maestrul, genul piesajului rămîne cel mai îndrăgit. În anii '70 – '80 muncește foarte mult, în cîmpul de atenție este tematica peisageră pe formate mari, încadrînd figura omului muncitor în livezi, vii atingînd nivelul de simbolism.Genul peisajului este abordat de pictorul și graficianul Gh.Vrabie în ciclul de acvaforte „Orașul contemporan” (1973-1977), elaborînd 12 foi grafice. Autorul încearcă să redea dezvoltarea accelerată a orașului și dinamismul vieții cotidiene, prin corelația spațiului și timpului elaborînd o sinteză de analiză emotivă trăită de autor. Lucrările sale prezintă compoziții panoramice vaste, unde pesajul din plane formează un covor integru, de ornamente pe alocuri stilizate, unde gravurile acvaforte capătă un caracter decorativ sporind senzația de nelimitat.

În anii '80-'90 în pictura din Moldova se promovează nume de artiști și cei ce sau manifestat pînă acum : A.Sârbu, T.Bătrînu, V.Pușcașu, M.Țăruș, G.Munteanu, V.Nașcu, I.Țîpina, T.Zbârnea, V.Moșanu, V.Cojocar, I.Svernei etc și mulți alți plasticieni, care pe lângă alte genuri ale picturii, preferință poartă și pentru peisaj, practicînd o artă mai lirică, mai coceptuală în funcție de tematic (socială, general-umană) și predispozițiile temperamentale. Artele din Republica Moldova capătă o înviorare și o trecere treptată spre modalități mai interesante și mai expresive de realizare plastică a imaginii artistice. Iar ideile gîndirii creative a plasticienilor întroduc în stuctura pînzelor linii pronunțat individuale, ce țin de înțelegerea subiectivă a frumosului, a gamei existenței umane, a continuității vieții pe pămînt.

Începutul anilor '90, ca urmare a noilor condiții social – politice, în urma căderii regimului socialist, se crează o nouă atmosferă de libertate în creație. Toate acestea au permis deschiderea unor expoziții novatoare în expunere și cu o mintalitate artistică eliberată de orice rigori și care se axează la normele și cerințelor culturii universale. Se fondează primele grupări artistice în perioada postbelică – „Zece” (1989), „Fantom” (1992), în cadrul Academiei de Științe din Moldova, a fost creat Institutul de Istorie și Teoria Artelor (1991), unde au fost susținute primele teze de doctorat în limba română, fiind făcute primele investigații menite să acopere golurile informaționale din istoria artei naționale. În această perioadă se fac apărute primele publicații periodice ale Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova – „ARS Longa...” (1997), iar mai apoi în 1998 revista „Atelier”, tradiționale devin Expoziția – concurs „Saloanele Moldovei” (Bacău, 1990). În urma acestor schimbări la înviorarea climatului au contribuit tinerii artiști plastici reînțorși de la studii din străinătate. Libertatea în creație a permis pictorilor la libera exprimare, de a avea convingerile proprii în paralel cu cultura românească și cea universală, cu o tendință de studiere a realităților morale și sociale ale vieții. Astfel se poate concide ca genul peisajului, reflectat prin grafica din Moldova, apare sub diverse aspecte, în funcție de interes și preferință a artistului, grafică de șevalet sau de carte, pe care o tratează în derendență de temperament, prin raționalism complex – abstracționalism geomertic sau liric, suprarealism, simbolism, prin forme convențional decorative cu o teatralizare a acțiunii. Peisajul a fost și va rămîne o sursă nesecată de inspirație pentru plasticieni indiferent de varietățile lor, de starea timpului din natură, de modul de tratare a acestuia, de reprezentării lui.

Note :

1. T.Stavilă, Constantin Ion Ciobanu. Icoan Vechi din colectii Basarabene, editara Arc, p.6;
2. Stăvilă T. Arta plastică modernă din Basarabia. Chișinău, Știința, 2000, p.23;
3. C.Spînu, Spațiu și timp în picture din Republica Moldova (anii 1940-1990), Chișinău, Știința1994, p. 11;
4. L.Toma Pictura din RSSM, Chișinău, p.148;
5. L.Toma L.Țonceva. Pictură, editura “Sigma I.G, Chișinău, 2002”, p.3;

A. Baillayre. Peisaj cu bărci. 1956, MNAM

M.

Petric. Dimineața pe Nistru. 1957

Eleonora Romanescu. Amurg de toamna